

*Musayev Ceyhun İskəndər oğlu, doktorant,
Bakı Biznes Universitetinin
“Doktorantura və magistratura” şöbəsinin metodisti,
Ünvan: H.Zərdabi küç. 88^a, AZ 1122, Bakı, Azərbaycan,
E-mail: hedef2023e@gmail.com
© Musayev C.İ., 2020*

UOT: 338.43; 338.48

“GƏNCƏ-QAZAX” İQTİSADI RAYONUNDA AQROTURİZM POTENSİALININ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Tədqiqatın məqsədi – bazar münasibətləri şəraitində qeyri-neft sektorunun əsas sahələrindən biri olan aqroturizmin “Gəncə-Qazax” iqtisadi rayonunda potensialını aşkara çıxarmaq, iqtisadi rayonda mövcud ehtiyatlardan səmərəli istifadə istiqamətlərini müəyyən etməkdən ibarətdir.

Tədqiqatın metodologiyası – sistemli və kompleks təhlil əsasında, aqroturizm ehtiyatlarının qiymətləndirilməsinə metodoloji yanaşmalar və bu istiqamətdə dünya təcrübəsinin mühüm prinsipləri, müxtəlif tədqiqatçıların elmi əsərlərində verilmiş elmi müddəalardan ibarətdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – tədqiqatda alınmış nəticələrdən, irəli sürülən təkliflərdən turizmin inkişafı və idarə edilməsi mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsində, aqroturizmin inkişafı tədbirlərinin hazırlanmasında istifadə edilə bilər.

Tədqiqatın nəticələri – aqroturizm inkişafı və formalaşdırılmasına dair yeni yanaşmaları qiymətləndirmək, müvafiq tövsiyə və təkliflər hazırlamaqdan ibarətdir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – aqroturizmin “Gəncə-Qazax” iqtisadi rayonunda mövcud potensialları aşqarların, problemə müəllif yanaşmaları əsasında potensiallar qiymətləndirilir. Məqalədə iqtisadi rayonunun ticarət və iaşə fəaliyyəti, turizm xidmətləri, bank xidmətlərinin mövcud durumu və aqroturizmdə rolu qiymətləndirilir, müvafiq təkliflər irəli sürülür.

Açar sözlər: aqroturizmin inkişafı, regional potensial, dünyada aqroturizm təcrübəsi, regionların maliyyələşdirilməsi.

GİRİŞ

Azərbaycan böyük turizm potensialına mövcud olsa da, bunun yalnız kiçik bir hissəsindən istifadə olunur. İqtisadi inkişafın hazırkı şəraitində Azərbaycan Respublikasının bütün bölgələrində turizm potensialından səmərəli istifadə edilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan regional siyasət Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fəaliyyətindəki prioritetlərdən biri hesab edilir. 2004-cü ilin fevralında təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı (2004-2008)” və icrası ilə bağlı əldə etdiyi müxtəlif nəticələr buna sübutdur [6].

Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunun ən inkişaf etmiş şəhəri Gəncədir. İqtisadi rayon əlverişli iqtisadi-coğrafi mövqeyə malikdir. İqtisadi və sosial-mədəni potensialına görə, Gəncə-Qazax Abşeron iqtisadi rayonundan sonra respublikada ikinci yeri tutur. İqtisadi rayonun ərazisinin ümumi sahəsi 12,48 min km² olmaqla ölkə ərazisinin 14,4 %-nə bərabərdir. Ərazisinin böyüklüyünə görə Aran iqtisadi rayonundan sonra 2-ci yeri tutur. Relyef xüsusiyyətlə-

rinə görə rayonun ərazisi 4 zonaya: maili düzənliklər, dağətəyi, orta dağlıq (dəniz səviyyəsindən 1000-2000 metr yüksəklikdə), yüksək dağlıq (dəniz səviyyəsindən 2000 m yüksəklikdə) zonalara ayrılır. Rayonun iqlim şəraiti də müxtəlifdir. İqtisadi rayonun əlverişli təbii şəraiti və iqtisadi-coğrafi mövqeyi əhalinin məskunlaşmasında mühüm rol oynamışdır. Məhz bununla əlaqədar olaraq Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi məlumatlarına əsaslanaraq son 10 il müddətində iqtisadi rayonda yaşayan əhalinin və hər km²-ə düşən əhali sıxlığı 2011-ci ildəki 95 nəfərdən 2018-ci ilə 104 nəfərə yüksəlmişdir [9].

Verilən məlumatlara əsasən 2019-cu ildə əhalinin sayı 2015-ci illə müqayisədə 3,38%, 2011-ci illə müqayisədə isə 7,2 faiz artmışdır. 2019-cu ildə əhalinin hər kv² üzrə ümumi sıxlığı isə 2015-ci illə müqayisədə 2,88%, 2011-ci illə müqayisədə isə 8,65% artmışdır. Bu da regionda illər üzrə təbii artımın və bununlada əhali sıxlığının artımının müəyyən səviyyədə artdığını göstərir.

Qeyd etmək lazımdır ki, regionun iqtisadi-coğrafi mövqeyi və yerləşdiyi iqlim qurşağına əsasən alternativ turizm növlərinin tətbiq edilməsi üçün mövcud potensial imkanı yüksəkdir. Alternativ turizm növü olan aqroturizm sahəsinin inkişafına regionda böyük tələbat vardır. İqtisadi rayonunda turizmin inkişafı, fərdi biznes fəaliyyətinə və aqrar sahəyə marağı artırma bilər.

Tədqiqatın əsas məzmunu

Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyinin 01.08.2020-ci il tarixində verilən məlumatına əsasən 2019-cu il Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunun ümumi məlumatları aşağıdakı kimi olmuşdur:

Cədvəl 1.

2019-cu ildə Gəncə-Qazax iqtisadi rayonu üzrə əsas göstəricilər

İqtisadi rayonun əsas makroiqtisadi göstəriciləri	Göstəricilər
Ərazisi	12,3 min km ²
Əhalisi	1294,1 min nəfər
İqtisadiyyatının əsas sahələri	Kənd təsərrüfatı, sənaye, turizm və xalq sənətkarlığı
Təbii ehtiyatları	Dəmir filizi, alunit, əhəngdaşı, mərmər, gips, seolit, sement xammalı, hidroenerji və təbii-rekreasiya ehtiyatları
Əsas sosial-iqtisadi göstəriciləri: Sənaye məhsulunun (işlərin, xidmətlərin) həcmi	944,1 mln. man.
Əsas kapitala yönəldilmiş investisiyalar	917,7 mln. man.
Yenidən qurulmuş və əsaslı təmir olunmuş yollar	212,8 km
Yeni tikilmiş və əsaslı təmir olunmuş sosial obyektlər (təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, gənclər-idman)	40 vahid
Yaradılmış yeni müəssisələr	369 vahid
Açılmış yeni iş yerləri	13171 ədəd
Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu üzrə: - verilmiş güzəştli kreditlərin məbləği	22,3 mln. man.
- maliyyələşdirilmiş investisiya layihələrinin sayı	199 vahid
- açılması nəzərdə tutulmuş iş yerlərinin sayı	718 vahid

Mənbə: Azərbaycan Dövlət İqtisadiyyat Nazirliyinin rəsmi internet sahifəsi

Məlumatlardan görüldüyü kimi, iqtisadi rayon ölkə iqtisadiyyatında mühüm rola malikdir. İqtisadi rayonda fəaliyyətə başlayan yeni iş yerləri, müəssisələr regionda olan məşğulluğun səviyyəsinə müsbət təsir etmişdir. Açılan müəssisələrin əksəriyyəti turizm, hotel və ictimai iaşə tipli müəssisələr təşkil edir. 2010-cu ildə 10,6 min yeni iş yerləri açılmışdırsa, 2018-ci ildə 18,3 min olmuşdur ki, bunun da 57,3 faizi daimi iş yerləri olmuşdur. 2010-cu illə müqayisədə 2018-ci ildə yeni iş yerlərinin sayı 72,6 faiz artmışdır.

Araşdırmalar göstərir ki, yeni açılan iş yerlərinin böyük əksəriyyəti turizm məqsədi ilə fəaliyyət göstərən müəssisələrdir. Faktlar göstərir ki, 2010-cu illə müqayisədə 2018-ci ildə pərakəndə ticarət dövriyyəsi 1771,4 milyon manat, iaşə dövriyyəsi isə 42133,6 min manat artmışdır. Buda müvafiq sahələr üzrə təqribən 2,5 dəfə artım deməkdir. Bundan əlavə hər nəfərə düşən əmtəə dövriyyəsi isə 2010-cu illə müqayisədə 2018-ci ildə 2.24 dəfə artaraq 2273,48 manat, iaşə dövriyyəsi isə təqribən 2,1 dəfə artaraq 57,67 manat olmuşdur. Lakin buna baxmayaraq regionda olan pərakəndə ticarətin xüsusi çəkisi ölkə üzrə ümumi pərakəndə ticarətdə 1,29% azalaraq 8,14% olmuşdur.

Cədvəl 2.

Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunda ticarət və iaşə fəaliyyətinin dinamikası

	2010	2014	2015	2016	2017	2018
Pərakəndə ticarət dövriyyəsi, milyon manat	1248,1	1886,4	2141,6	2499,9	2891,7	3019,5
əvvəlki ilə nisbətən fiziki həcm indeksi, faizlə	106,5	107,6	107,7	100,9	101,5	102,2
hər nəfərə düşən əmtəə dövriyyəsi, manat	1012,57	1472,01	1654,45	1914,1	2196,86	2273,48
Ümumi pərakəndə ticarət dövriyyəsində xüsusi çəkisi, faizlə	9,43	8,57	8,33	8,28	8,20	8,14
İaşə dövriyyəsi, min manat	34467,9	55341,1	58931,5	64862,0	73519,6	76601,5
əvvəlki ilə nisbətən fiziki həcm indeksi, faizlə	116,2	105,5	104,4	100,7	101,7	101,7
hər nəfərə düşən iaşə dövriyyəsi, manat	27,96	43,19	45,53	49,66	55,85	57,67

İqtisadi rayonda turizmin inkişaf etdirilməsi və ümumən turizm-otelçilik fəaliyyəti ilə məşğul olanların sayı son 10 il müddətində müəyyən səviyyədə artmışdır. Bu isə regionda olan otel-mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin sayının artmasına gətirib çıxartmışdır. Bundan başqa regionda turistlərə göstərilən ödənişli xidmətlərində həcmi artmışdır. Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunda 2010-2018-ci illər üzrə turizm və digər ödənişli xidmətlər üzrə cədvələ nəzər salaq:

Cədvəl 3.

Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunda turizm və ödənişli xidmətlərin dinamikası

	2010	2014	2015	2016	2017	2018
Mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin sayı, vahid	35	43	41	43	41	43
Nömrələrin sayı, vahid	970	1341	1453	1475	1425	1589
Birdəfəlik tutum, yer	1850	2773	3006	2911	2978	3312
Yerləşdirilmiş şəxslərin sayı, nəfər	15973	46697	89847	41331	43011	56868
Gecələmələrin sayı, adam-gecə	25885	104141	155079	113943	170580	205239
Əhaliyə göstərilmiş ödənişli xidmətlərin dəyəri, min manat	364041,1	592818,2	626204,0	669032,9	742424,1	787153,5
əvvəlki ilə nisbətən, faizlə	112,3	105,2	104,4	101,0	101,5	103,2
hər nəfərə düşən, manat	295,35	462,60	483,77	512,24	564,03	592,66
Ödənişli xidmətlərin ümumi dəyərində məişət xidməti, min manat	41789,9	56206,6	58547,4	62073,9	67282,5	69461,2
əvvəlki ilə nisbətən, faizlə	111,2	106,4	104,1	101,8	101,1	101,4
hər nəfərə düşən, manat	33,90	43,86	45,23	47,53	51,12	52,30

Araşdırmalar göstərir ki, ərazi baxımından ikinci ən böyük əraziyə sahib olan Gəncə-Qazax iqtisadi rayonundakı mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin sayı hələ qənaətbəxş deyildir. Buna baxmayaraq aqroturizmin tətbiq edilməsi üçün artıq regionda yetərli potensial və imkanlar mövcuddur. Aqroturizmin geniş tətbiqi təmin olunduğu halda fərdi yaşayış evlərində turizm məqsədi ilə müraciətlərin səviyyəsi arta bilər. Belə olan halda fərdi ailə biznesi formalaşa bilər və bölgədə aqroturizm inkişaf edir. Cədvələ əsasən belə bir nəticədə gələ bilər ki, regionda turistlərə göstərilən ödənişli xidmətlərdə inkişaf meyli mövcuddur. Belə ki, 2010-cu illə müqayisədə 2018-ci ildə göstərilən ödənişli xidmətlərin həcmi 116 faiz artmışdır və bu məbləğ 787153,5 min manata çatmışdır. Bu 2017-ci illə müqayisədə isə 3,2 faiz artım deməkdir. Qeyd edilən məbləğ illər üzrə artımı xarakterizə etsədə bu regionun mövcud potensialını tam əks etdirmir. Çünki ödənişli xidmətlərdən əldə edilən hər nəfərə düşən məbləğ 2018-ci ildə 592,66 manat təşkil etmişdir. Regionun mövcud potensialından istifadə etməyə kömək edəcək aqroturizmin inkişafı bu məbləğin həcmi təqribən 2,5 dəfə artırmaq imkanı verir. Bu halda sadəcə turizm xidməti deyil, eyni zamanda aqrar təsərrüfatda da inkişaf edə bilər.

Aqroturizmin inkişafının təmin edilməsində önəmli amillərdən olan kənd təsərrüfatı iqtisadi rayonun əsas fəaliyyət istiqamətlərindəndir. Tədqiqat göstərir ki, iqtisadi rayonda kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı ölkədə istehsal olunan məhsulun 13-14 faizini, sənaye məhsulunun 12-13 faizini təşkil edir. Ölkədə istehsal olunan taxılın 10 faizi, texniki bitkilərin 20 faizi, kartofun 48 faizi, ətin 10 faizi, südün 16 faizi iqtisadi rayonun payına düşür [7, s. 483-485] (cədvəl 4.):

Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunda kənd təsərrüfatının inkişafı

	2010	2014	2015	2016	2017	2018
Kənd təsərrüfatı bitkilərinin əkin sahəsi, ha						
Dənli və dənli paxlalılar	90265	94654	86111	91063	98382	106708
o cümlədən buğda	58865	61018	48887	53738	64681	72080
Pambıq	889	622	566	2354	5053	5400
Şəkər çuğunduru	18	398	458	2054	4433	2685
Dən üçün günəbaxan	3576	6260	5647	4816	9666	7260
Kartof	31712	29828	29819	31163	29504	29166
Tərəvəz	12874	11935	11903	12061	11695	11608
Bostan bitkiləri	1751	1084	968	1120	789	705
Meyvə və giləmeyvə	14405	14927	15399	15943	16223	17173
Üzüm	4071	4079	4263	4220	4274	4194
Mal-qaranın sayı, baş						
İri buynuzlu mal-qara	322841	329301	329172	326581	324779	314719
o cümlədən inək və camışlar	154303	156934	156281	156412	155718	151515
Qoyunlar və keçilər	1736622	1741316	1736467	1714926	1699257	1633924
Donuzlar	76	207	147	123	90	271
Quşlar	2399809	3119063	2566803	2584876	2622906	2522955
Arı ailələri, vahid	33434	36276	37107	39000	39594	73754
Heyvandarlıq məhsullarının istehsalı, ton						
Ət (kəsilmiş çəkiddə)	22536	27564	28287	29141	29870	30651
Süd	222702	266862	276848	293988	298072	305013
Yumurta, min ədəd	110680	210888	152913	123213	124346	134393
Yun (fiziki çəkiddə)	3603	3841	3891	3446	3334	3219

Araşdırmalar göstərir ki, dünya təcrübəsində aqroturizmin inkişaf etdiyi ölkələrdə turistlərin əsas maraq sahəsi olan bir çox əkinçilik və heyvandarlıq sahələri bu regionda yetəri qədər geniş yayılmışdır. Əsasən turistlərin ən çox maraq göstərdiyi bağçılıq və bostançılıq təsərrüfatı regionda geniş yayılmışdır. Respublikada əsasən şərəbçilik və süfrə üçün istifadə olunan üzüm bağları regionda ümumi sahəsi 2018-ci ildə 4194 ha. olmuşdur. Məhz bu turistlərin cəlb edilməsində önəmli amil hesab edilir. Bundan başqa regionda pambıq sahəsi 2018-ci ildə 5400 ha. olmuşdur. Bu sahə 2018-ci ildə 2010-cu illə müqayisədə 6 dəfə artmışdır. Lakin buna baxmayaraq pambıqçılıqdan əldə edilən məhsuldarlıq çox zəifdir. Belə ki, pambıqdan əldə edilən məhsuldarlıq 2018-ci ildə hər hektardan 18,6 sentnerdir, buda 2010-cu illə müqayisədə 1,6 faiz azdır (18,9 s/ha).

Əkinçiliklə yanaşı, heyvandarlıq regionun əsas təsərrüfat sahələrindən biridir. Belə ki regionda əsasən iri və xırda buynuzlu maldarlıq, arıçılıq və quşçuluq əsas heyvandarlıq sahəsidir. Regionda iri buynuzlu inək və camışların sayı 2018-ci ildə 151515 baş idisə 2017-ci ildə bu 155718 baş olmuşdur. Buda 2017-ci illə müqayisədə 2018-ci ildə 2,7 faiz azalma deməkdir. Qoyun və keçi sayıda 2017-ci illə müqayisədə 2018-ci ildə azalmışdır. Belə ki, 2017-ci ildə bu say 1699257 baş idisə 2018-ci ildə 1633924 baş olmuşdur. Buda 3,82 faiz azalma deməkdir. Lakin bunlardan fərqli olaraq regionda arıçılıq inkişaf etməkdədir. 2017-ci ildə arı ailələrinin sayı 39594 vahid idisə, 2018-ci ildə 73754 vahid olmuş və ya 186 faiz artmışdır.

Aparılan araşdırmalar göstərir ki, istər əkinçilik üçün, istərsə də heyvandarlıq üçün region aqroturizm üçün cəlbədicidir. Burada aqroturizmin tətbiqi və inkişafı regionda həm təsərrüfatçılıqda maraq və inkişafı artırma bilər, həm də turizmdə özünü maliyyələşdirmə imkanı yarada bilər.

Turizmin hər sahəsində olduğu kimi aqroturizmin tətbiqi və inkişafında nəqliyyat və rabitə kimi infrastrukturlar önəmli amillərdəndir. Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunda son 10 il ərzində daxili nəqliyyat və rabitə sahəsinə daha çox diqqət ayrılmışdır. Ucqar dağ kəndlərinə belə rahat şəkildə çata bilmək üçün və buralardan dünyanın istənilən nöqtəsi ilə əlaqə saxlaya bilmək üçün köhnəlmiş yollar yenilənmiş və rabitə-internet xətləri çəkilmişdir. Tarixən ən önəmli ticarət yolu olan “İpək Yolu”nun 200 km-dən artıq hissəsinin bu iqtisadi rayondan keçməsi, Azərbaycanın ən böyük sərhəd keçid məntəqəsi olan “Qırmızı Körpü” sərhəd keçid məntəqəsinin bu iqtisadi rayonda olması, Gəncə şəhərində hava limanının olması, iqtisadi rayonunun daha keçmiş zamanlardan bu yana önəmli bir region olmasına şərait yaratmışdır. Bundan əlavə Respublikanın ən uzun dəmir yolu xətti olan “Bakı-Tiblisi Dəmir yolu” xəttidə Gəncə-Qazax iqtisadi rayonundan keçir. İqtisadi rayonun 2010-cu ildən nəqliyyat və rabitə xidməti haqqında aşağıda verilən cədvəldən ətraflı məlumat əldə etmək mümkündür:

Cədvəl 5.

Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunda nəqliyyat və rabitə xidmətinin inkişafı [10]

	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Avtomobil nəqliyyatı ilə yük daşınması, min ton	9582	12871	13373	13778	14164	14358
Yük dövriyyəsi, mlyn. ton/km	1077,2	1539,8	1599,5	1650,2	1696,1	1725,5
Avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişin daşınması, min nəfər	141843	198731	207452	213650	217901	223855
Sərnişin dövriyyəsi, mlyn. sərnişin km	1059,7	1479,8	1544,2	1591,6	1623,7	1673,7
Avtomobillərin sayı-cəmi, ədəd	90925	130102	137934	144868	150136	156092
o cümlədən:						
yük avtomobilləri	11871	15551	16092	16598	17116	17751
Avtobuslar	2109	2711	2878	3014	3160	3244
sərnişin minik	75486	110775	117859	124110	128639	133727
şəxsi minik	74713	109773	116829	123046	127640	132600
xüsusi təyinatlı avtomobillər	854	694	695	679	715	803
Poçt şöbələrinin sayı, vahid	272	279	280	281	282	282
Hər 100 ailəyə düşən sabit şəbəkə telefonları, nömrə	59	58	53	54	54	55
şəhərdə	80	81	72	72	72	72
kənddə	40	39	37	38	39	40
Mənzillərdə olan sabit şəbəkə telefonlarının sayı, nömrə	145482	151390	139350	141774	143708	145968
ATS-lərin sayı, vahid	198	294	294	297	307	379
ATS-lərin ümumi tutumu, nömrə	171604	199395	199794	199790	195532	219410
Şəhərlərarası və beynəlxalq telefon danışıqlarının sayı, min danışıq	16476	9078	7476	6216	5490	4803
Telekommunikasiya xidmətlərinin həcmi, min manat	8842,2	11269,9	11793,5	12515,8	13416,2	14777,8
Mobil telefon abunəçilərinin sayı, min abunəçi	883,7	1087,7	984,5	978,6	999,2	1019,2

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi internet sahifəsi (stat.gov.az)

Faktlara əsasən belə bir nəticə əldə etmək mümkündür ki, iqtisadi rayonda yolların genişləndirilməsi və yeni yolların çəkilməsi ilə gerionda ümumi avtomobillərin sayı 9 ildə 71 faizdən çox artmışdır. Əsasən yük və sərnişin avtobuslarının sayı məqbul dərəcədə artmışdır. Buda onu göstərir ki, regiona turistlərin çatdırılmasında sürətlilik və rahatlığın təmin edilməsi səviyyəsi yüksəkdir. Bundan əlavə poçt şöbələrinin sayı müəyyən səviyyədə artsada, mobil operatorların inkişafı və mobil telefonların istifadəçilərinin sayının artması ilə hər 100 nəfərə düşən sabit şəbəkəli telefonların sayında qismən azalma müşahidə edilmişdir. Buna baxmayaraq regionda ATS-lərin sayı artmışdır. Belə ki, 2010-cu illə müqayisədə 2019-cu ildə ATS-lərin sayı 91,4 faiz artmışdır və ATS-lər üzrə ümumi nömrə tutumunda 27,8 faiz artmışdır. Araşdırmalara əsasən belə qənaətə gəlmək olar ki, mobil telefon abunəçilərinin sayı son 9 ildə 15,3 faiz artmışdır. Mobil telefon istifadəçilərinin sayının çoxalması ilə regionda mobil rabitə stansiyalarının artımı müşahidə edilmişdir ki, buda artıq regionun çox saylı ucqar kəndlərində istifadəçilər rahat mobil əlaqəsi qura bilir və internetdən istifadə edə bilər.

Aparığımız araşdırmalar göstərir ki, turizmin inkişafı üçün əsas amillərdən biri kimi Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunda olan maliyyə-bank xidməti təminatı kifayət səviyyədədir. Belə ki, ölkə üzrə aparıcı banklardan hesab olunan “Azərbaycan Beynəlxalq Bankı” və “Kapital Bank”-ın timsalında regionda olan bank filialları və ATM-lərin ümumi statistikasını rayonlar üzrə xeyli fərqlənir. Faktlar göstərir ki, iqtisadi rayona daxil olan inzibati rayonlarda bank filialları və ATM-lərin (bankomat) sayı aşağıdakı kimi olmuşdur:

Cədvəl 6.

Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunda 2019-cu ilə bank filialları və ATM təminatı

Şəhər və rayonlar	Azərbaycan Beynəlxalq Bankı		Kapital Bank	
	Filial	ATM	Filial	ATM
Gəncə	1	45	5	24
Gədəbəy	-	7	1	5
Goranboy	-	2	1	13
Göygöl	-	2	1	4
Ağstafa	-	9	1	4
Şəmkir	1	19	1	9
Tovuz	-	12	2	10
Samux	-	3	1	2
Qazax	1	8	1	7
Naftalan	-	-	1	3
Daşkəsən	-	3	1	3

Mənbə: cədvəl müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Cədvəl əsasında qeyd edə bilərik ki, regionda rahat formada istənilən şəhər və rayon daxilində turistlərin bank kartlarından pul çəkə bilmələri üçün çox saylı ATM (bankomat) mövcuddur. Regionda tədqiqat obyektinə olan 2 bankdan başqa çox saylı digər ölkə əhəmiyyətli bank filialları və ATM-ləri (bankomatlar) fəaliyyət göstərir. Əsasən “Turan Bank”, “Muğan Bank”, “Access Bank” və s. banklar Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunda geniş fəaliyyət göstərir. Bankların regionda yerləşdirdiyi bankomatlar şəhər və rayonlarda olan əhalinin və turistlərin tələbatını nəzərə alaraq quraşdırılmışdır. Daha çox Gəncə, Tovuz və Şəmkir kimi iri və əhali sıxlığı yüksək olan şəhərlərdə bank filialları və bankomatlar çoxluq təşkil edir. Bundan əlavə turistlərin əlavə bank xidmətləri üçün regionlarda bankların iri filiallarında fəaliyyət göstərməkdədir.

Y E K U N

Aparılan araşdırmalar göstərir ki, Azərbaycan vətəndaşlarının aqroturizmə marağı aşağı səviyyədədir. Bunun da, ən başlıca səbəbi əhali arasında maarifləndirmə və məlumatlandırmanın aparılmaması istənilən səviyyədə olmamasıdır. Eyni zamanda, qeyd etmək lazımdır ki, aqroturizmlə məşğul olan firmalar da az saydadır. Bu hal keçmiş sovet ölkələrinin çoxuna xas olsa da, Belarus və Gürcüstanda son illərdə bu sahəyə ciddi diqqət yetirilməkdədir. Məsələn, iqtisadi və maliyyə imkanları Azərbaycandan az olan Belarusda bu sahə yeni olsa da, orada artıq müəyyən uğurlar əldə edilib. Bu ölkədə aqroturizmlə məşğul olmaq istəyən insanlara dövlət tərəfindən 7 il müddətinə illik 7%-lə kredit, torpaq sahəsi və lazımı texniki dəstək verilir. Qalmaq və istirahət etmək üçün normal şəraiti olan həmin kənd evlərində 1 nəfərin 1 gün qalmaq, yemək də daxil olmaqla xərci, təqribən 20-24 manat arasındadır. Gələn turistlərin normal istirahəti üçün hər cür şərait yaradılıb. Bu biznes sahəsi rentabelli sayılır. Bu sahənin inkişafı sayəsində yeni iş yerləri açılmış və kəndlərdən işçi qüvvəsinin axınının qarşısı alınmışdır. Bu ölkənin kəndlərində işsizlik 1,3% təşkil edir.

Aparılan bu səviyyəli tədqiqatdan belə bir nəticə əldə edilə bilər ki, regionda olan aqroturizm potensialı kifayət qədər yüksəkdir. Lakin buna baxmayaraq mövcud potensialın optimal formada istifadəsi kifayət deyildir. Bundan başqa regionda insanlar ilə aparılan sorğular nəticəsində belə bir qənaətə gəlmək olar ki, ümumiyyətlə aqroturizm və fərdi biznes üzrə marifləndirmə olduqca zəifdir və insanlar əllərində imkanları dəyərləndirə bilmirlər. Buda regionda olan başlıca problemlərdən hesab olunur. Hesab edirik ki, aqroturizm potensialından səmərəli istifadə etmək üçün iqtisadi mexanizm təkmilləşdirilməli, məqsədli proqramlar qəbul edilməlidir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. “Turizm haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu. Bakı: 27 iyul, 1999.
2. Abadov M.K. Azərbaycan turizmi və onun inkişaf problemləri. Bakı, 2014, 248 s.
3. Abbasova Q. F. Turizm sferasında investisiya qoyuluşundan səmərəli istifadə edilməsi istiqamətləri: İqtisad üzrə fəlsəfə dok. dis. Bakı, 2013, 150 s.
4. Ağakərimov M.M. Otel. Bakı, 2008, 329 s.
5. Aslanov E.İ. Azərbaycanda turizm sektoru: imkanlar, problemlər və perspektivlər, yekun hesabat. Bakı: 2010, 75 s.
6. Azərbaycan Respublikasında ixtisaslaşmış turizm sənayesinin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi, 25 s.
7. İbrahimov İ.H. Aqrar sahənin iqtisadiyyatı. Bakı, 2016, 655 s.
8. <http://www.e-qanun.az/framework/21958>
9. <https://az.wikipedia.org/wiki/Aqroturizm>
10. www.stat.gov.az
11. <https://www.economy.gov.az/article/gence-qazax-iqtisadi-rayonu-2018/22682>

*Мусаев Джейхун Искендер оглу, докторант,
Бакинский Университет Бизнеса,
методист отдела «Докторантуры и магистратуры»,
Адрес: ул. Х.Зардаби 88^а, AZ 1122, Баку, Азербайджан,
E-mail: hedef2023e@gmail.com
© Мусаев Дж.И., 2020*

ОЦЕНКА ПОТЕНЦИАЛА АГРОТУРИЗМА В ГЯНДЖА-КАЗАХСКОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ РЕГИОНЕ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования – учитывая, что агротуризм является одним из основных сфер ненефтяного сектора в период рыночных отношений, основной целью данного исследования является определение потенциала агротуризма в Гянджа-Газахском экономическом районе, а также определение направлений для эффективного использования имеющихся ресурсов в рассматриваемом регионе.

Методология исследования - основана на систематическом и всестороннем анализе, методологических подходах к оценке ресурсов агротуризма и важных принципах мирового опыта в этой области, анализе положений, изложенных в научных трудах различных исследователей.

Практическая значимость исследования - полученные в ходе исследования результаты, выдвинутые предложения могут быть использованы для совершенствования механизмов развития и управления туризмом, подготовки мероприятий по развитию агротуризма.

Результаты исследования - состоит из оценки новых подходов к развитию и формированию агротуризма, разработки соответствующих рекомендаций и предложений.

Оригинальность и научная новизна исследования - существующие возможности агротуризма в экономическом районе «Гянджа-Газах» оцениваются на основе дополнений, авторских подходов к проблеме. В статье дана оценка торговли и общественного питания экономического района, туристических услуг, текущего состояния банковских услуг и их роли в агротуризме, внесены соответствующие предложения.

Ключевые слова: развитие агротуризма, региональный потенциал, опыт агротуризма в мире, финансирование регионов.

*Jeyhun Iskender Musayev, Ph.D. student,
Baku Business University
methodist of "Doctoral and Master's" Department,
Address: H.Zardabi str. 88a, AZ1122, Baku, Azerbaijan,
E-mail: hedef2023e@gmail.com
© J.I. Musayev, 2020*

ASSESSMENT OF AGROTURISM POTENTIAL IN GANJA-KAZAKH ECONOMIC REGION

A B S T R A C T

The purpose of the research – as agrotourism is one of the main areas of the non-oil sector in the period of market relations, the main goal of this study is to determine the potential of agritourism in the Ganja-Gazakh economic region, as well as to identify directions for the effective use of available resources in the region.

The methodology of the research - is based on a systematic and comprehensive analysis, methodological approaches to assessing the resources of agritourism and important principles of world experience in this area, an analysis of the provisions set forth in the scientific works of various researchers.

The practical importance of the research - the results obtained in the study, the proposals put forward can be used to improve the mechanisms of tourism development and management, the preparation of measures for the development of agritourism.

The results of the research - consists of evaluating new approaches to the development and formation of agritourism, and developing appropriate recommendations and proposals.

The originality and scientific novelty of the research - the existing potentials of agrotourism in the "Ganja-Gazakh" economic region are assessed on the basis of additives, author's approaches to the problem. The article assesses the trade and catering activities of the economic region, tourism services, the current state of banking services and its role in agritourism, and makes relevant proposals.

Keywords: development of agrotourism, regional potential, experience of agrotourism in the world, financing of regions.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:

08.10.2020

Təkrar işləməyə göndərilmişdir:

16.10.2020

Çapa qəbul olunmuşdur: 21.10.2020

Дата поступления статьи в

редакцию: 08.10.2020

Отправлено на повторную

обработку: 16.10.2020

Принято к печати: 21.10.2020

The date of the admission of the article to

the editorial office: 08.10.2020

Send for reprocessing: 16.10.2020

Accepted for publication: 21.10.2020